

TIDIGMODERN UTFYLLNAD, TOMTMARK OCH KAJKANT LÄNGS

# VASAGATAN

Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning i Vasagatan,  
Kungsgatan och Olof Palmes gata, Stockholms socken och kommun,  
Uppland, Stockholms län

JOHAN KLANGE



Rapporter från Arkeologikonsult 2018:3198

ARKEOLOGIKONSULT  
Optimusvägen 14  
194 34 Upplands Väsby  
Tel: 08-590 840 41

[www.arkeologikonsult.se](http://www.arkeologikonsult.se)

OMSLAGSBILD: Fajanstillrik (fnr 101:1012:9) tillverkad av Rörstrand i Stockholm under 1750- eller 1760-talet, skala 3:4.

ALLMÄNT KARTMATERIAL: © Lantmäteriet Dnr: 50007066\_140003

© Arkeologikonsult 2018

Upphovsrätt, där inget annat anges, enligt Creative Commons licens CC BY.  
Villkor finns tillgänglig på <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sv>

TIDIGMODERN UTFYLLNAD, TOMTMARK OCH KAJKANT LÄNGS

# VASAGATAN

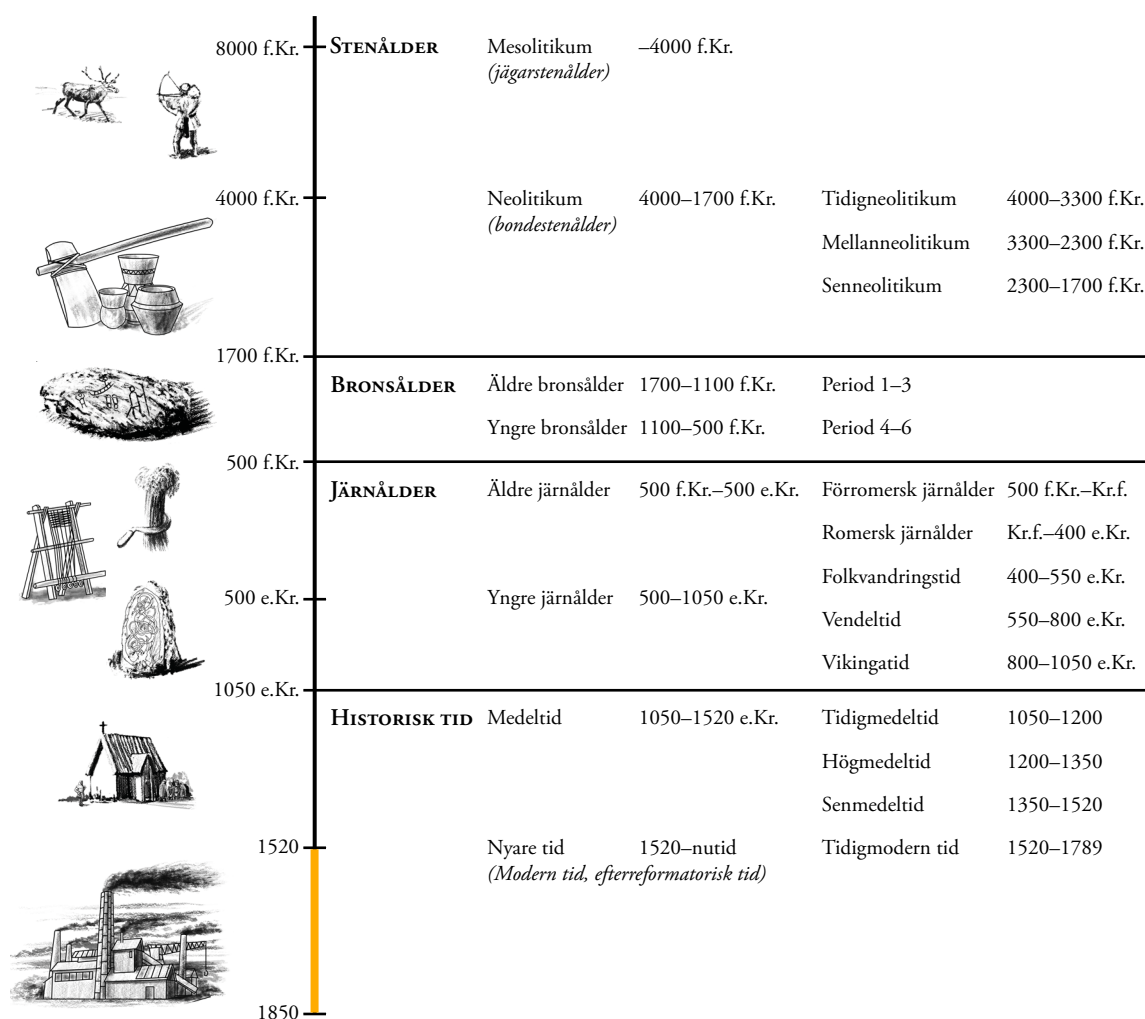
Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning i Vasagatan, Kungsgatan och Olof Palmes gata, Stockholms socken och kommun, Uppland, Stockholms län

JOHAN KLANGE

Rapporter från Arkeologikonsult 2018:3198



## ARKEOLOGISK PERIODINDELNING



### ANTIKVARISK BEDÖMNING

Antikvarisk bedömning anger hur man enligt kulturmiljölagen (1988:950), och till viss del även skogsvårdslagen (1979:429), bedömt lämningen och dess eventuella lagskydd vid registreringstillfället. Den slutgiltiga bedömningen görs alltid av Länsstyrelsen.

**Fornlämning** är en lämning som omfattas av skydd enligt kulturmiljölagen. För att en lämning ska kunna bedömas som fornlämning krävs att den tillkommit före 1850, är en lämning efter människors verksamhet under forna tider, som har tillkommit genom äldre tiders bruk och som är varaktigt övergiven. Det är förbjudet att utan tillstånd från länsstyrelsen rubba, ta bort, gräva ut eller på annat sätt ändra eller skada en fast fornlämning.

**Möjlig fornlämning** innebär att man vid registreringstillfället inte kunnat ta ställning till om lämningen är en fornlämning

eller inte. Lämningen måste vara bekräftad i fält. Möjlig fornlämning kan även anges för en lämning som har undersökts i samband med en arkeologisk undersökning, men där man inte fastställt lämningens utbredning.

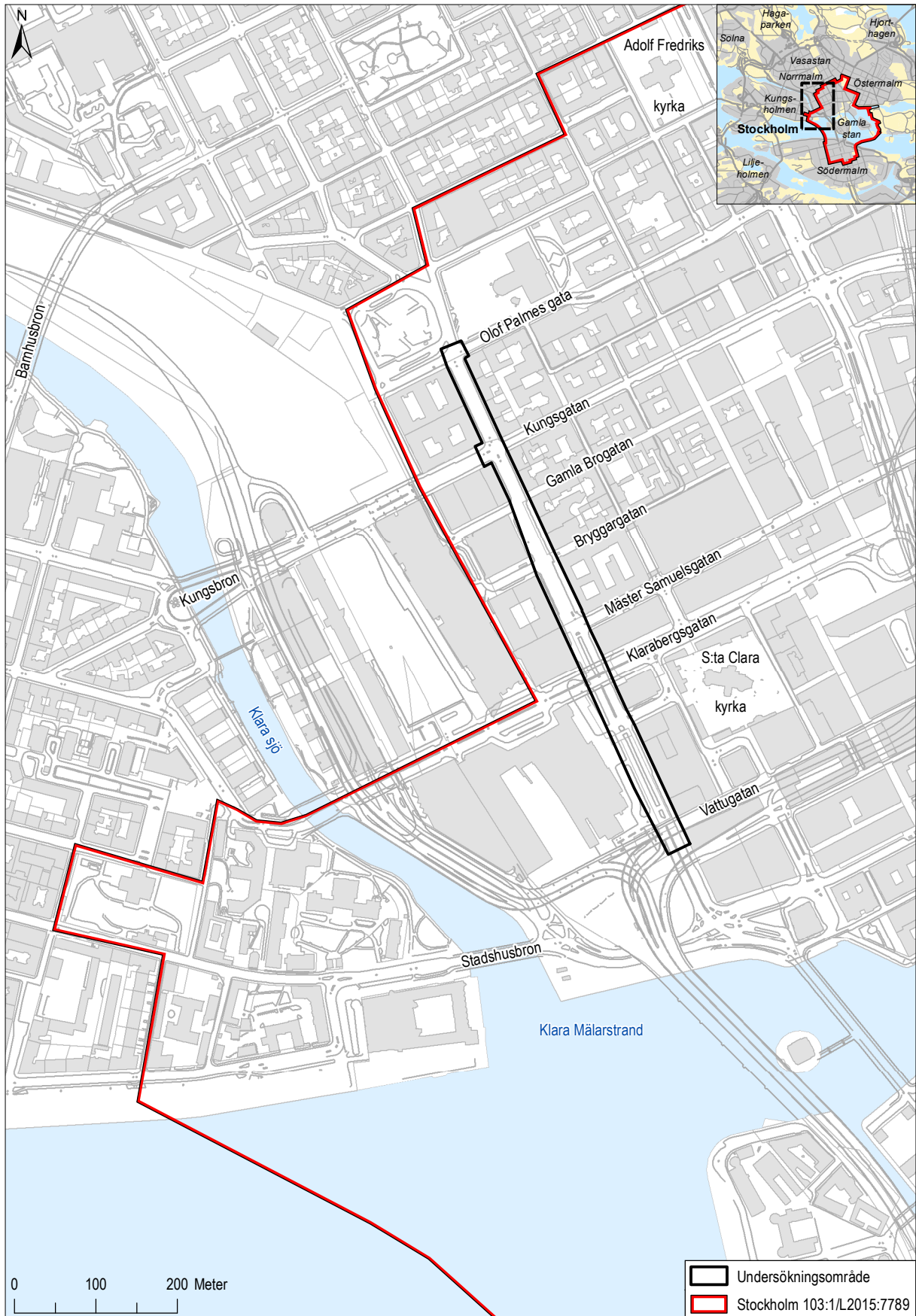
**Övrig kulturhistorisk lämning** används för kulturhistoriska lämningar som har tillkommit efter 1850, men som ändå anses ha ett antikvariskt värde. Bedömningen används även för vissa lämningar som inte uppvisar fysiska spår, t.ex. fyndplats eller plats med tradition.

**Ingen antikvarisk bedömning** används för lämningar som blivit helt borttagna genom en arkeologisk undersökning eller förstörda. Inget skydd enligt kulturmiljölagen kvarstår. Lämningar som endast är kända via kartmaterial, skriftlig eller muntlig källa och inte har kunnat återfinnas i fält kan inte heller ha en antikvarisk bedömning.

# INNEHÅLLSFÖRTECKNING

---

|                                    |    |
|------------------------------------|----|
| SAMMANFATTNING.....                | 7  |
| INLEDNING .....                    | 7  |
| BAKGRUND.....                      | 8  |
| GENOMFÖRANDE .....                 | 11 |
| RESULTAT .....                     | 11 |
| Schakt 1.....                      | 12 |
| Schakt 2.....                      | 13 |
| Schakt 3.....                      | 14 |
| Schakt 4.....                      | 15 |
| Schakt 7.....                      | 16 |
| FYND.....                          | 17 |
| ARKEOLOGISK UTVÄRDERING .....      | 20 |
| REFERENSER .....                   | 22 |
| Litteratur .....                   | 22 |
| Historiska kartor.....             | 22 |
| Arkiv.....                         | 22 |
| ADMINISTRATIVA UPPGIFTER.....      | 23 |
| BILAGOR .....                      | 24 |
| Bilaga 1. Schaktbeskrivning .....  | 24 |
| Bilaga 2. Kontextbeskrivning ..... | 26 |
| Bilaga 3. Fyndtabell .....         | 27 |
| Bilaga 4. Kritpipsanalys.....      | 29 |



**Figur 1.** Undersökningsområdet längs Vasagatan markerad på underlagskarta från Stockholms kommun, skala 1:7 000. Översikt i skala 1:200 000.

## SAMMANFATTNING

---

Under maj till augusti 2018 utförde Arkeologikonsult en arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning längs Vasagatan samt i dess anslutningar till Olof Palmes Gata och Kungsgatan (figur 1). Anledningen till att undersökningen utfördes var att de aktuella schaktningsarbetena utfördes inom fornlämningen Stockholm 103:1 (FMIS)/L2015:7789 (KMR) som utgör Stockholms stads- lager från medeltid och tidigmodern tid.

Sammanlagt påträffades lämningar av antikvariskt intresse i fem av de åtta schakt som togs upp. Läm-

ningarna utgjordes främst av utfyllnadslager som påförts längs Norrmalms västra strand under 1600- och 1700-talet. Vidare påträffades äldre markhorisonter i två av schakten som legat på tomter i kvarteren Svanen och Pilen samt en del av en trolig kajkonstruktion från 1700-talet. Vidare utgör fynden från undersökningen spår av konsumtion och därmed möjligen också på de ekonomiska förhållandena i den västra delen av Norrmalm under tiden efter stadsregleringen på 1600-talet fram till slutet av 1700-talet då sopor från en välbeställd borgarklass framträder i materialet.

## INLEDNING

---

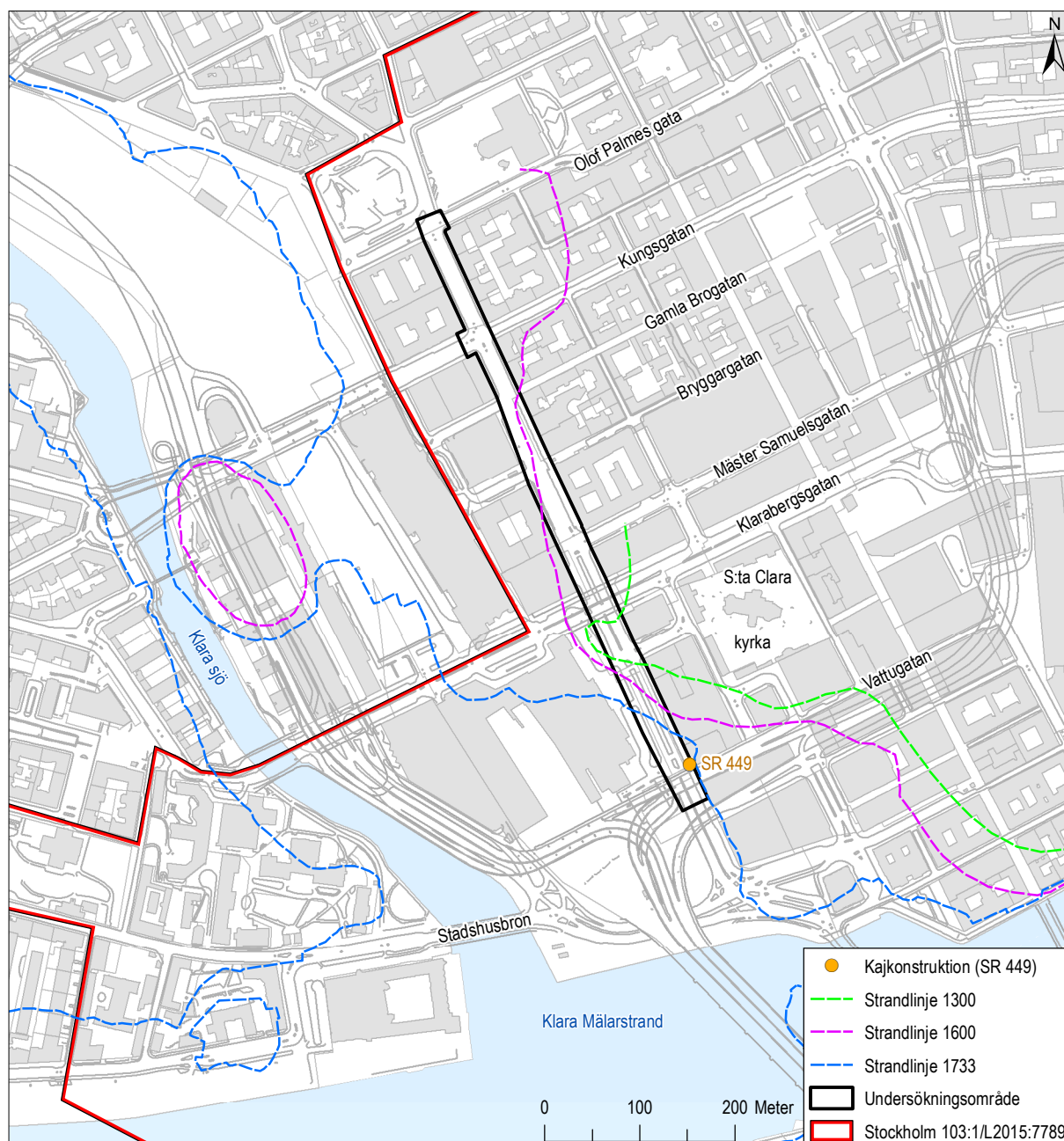
I samband med schaktningsarbeten inför nedläggning av ledningar i Vasagatan och vid dess anslutningar till Olof Palmes gata och Kungsgatan utförde Arkeologikonsult en arkeologisk undersökning i form av schaktövervakning inom fornlämningen Stockholm 103:1 (FMIS) i Stockholms socken och kommun. Fornlämningen har numera fått en ny beteckning i och med övergången till Kulturmiljöregistret (KMR), L2015:7789.

Syftet med undersökningen var att dokumentera eventuella lämningar och kulturlager som framkom vid schaktningsarbetena. Det arkeologiska arbetet utfördes av en till två arkeologer under 20 fältarbetsdagar mellan den 15 maj och den 9 augusti 2018. Uppdragsgivare var Ellevio AB och undersökningen utfördes efter beslut av Länsstyrelsen Stockholms län (dnr 431-19758-2018).

## BAKGRUND

Fornlämningen Stockholm 103:1 (FMIS)/L2015:7789 (KMR) utgörs av stadslager från medeltid och tidigmodern tid. Vasagatan löper genom den nordvästra delen av fornlämningen och kan sägas utgöra ett tvärsnitt genom det västligaste Norrmalm (figur 2). År 1286 anlades ett nunnekloster

vid nuvarande Sankta Clara kyrka och under det efterföljande årtiondena växte en förstad upp kring klostret. Norrmalm delades av Brunkebergsåsen i en västlig respektive en östlig del och på vardera sidan om åsen löpte sträckegator som utgjorde malmens huvudgator. Under 1600-talet påbörjades



**Figur 2.** Undersökningsområdet längs Vasagatan och ungefärliga strandlinjer för 1300-, 1600- och 1700-talets början (Hasselmo 1981; Johansson & Århem 2002). På kartan syns även den kajkonstruktion (SR-nr 449) som tidigare har påträffats i södra delen av Vasagatan (SR-registret). Mot bakgrund av underlagskarta från Stockholms kommun, skala 1:7 000.



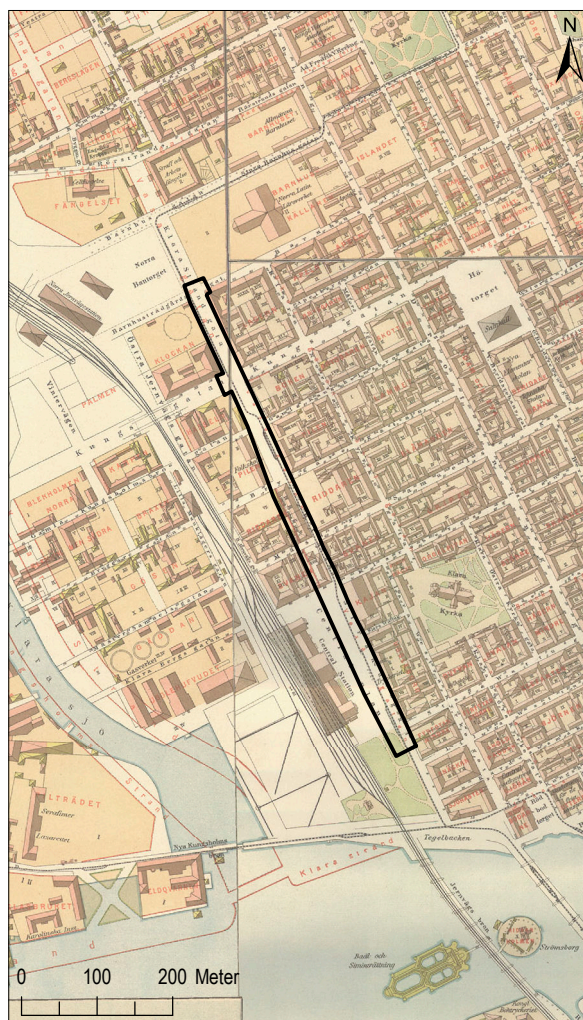
utfyllnadsarbeten längs Norrmalms stränder och stadsplaneringen reglerades från 1637 vilket skapade en rätvinklig kvartersstruktur med vad som kom att bli Drottninggatan som huvudgata för stadsdelens västra del (Hasselmo 1981). Utfyllnadsarbetena utfördes främst längs västra Norrmalms strand mot Klara sjö. Under 1700-talet hade så mycket nytt land skapats att ön Blekholmen som låg mellan Kungsholmen och Norrmalm hade blivit en halvö (Johansson & Århem 2002). Där Vasagatan idag börjar i söder var ännu en del av Klara sjö som kallades Kongsholmswyken och i norr där gatan idag slutar låg barnhuset samt barnhusängen där de intagna bland annat tvingades arbeta med repslageri åt flottan (Stahre 2005). Området mellan Tegelbacken och Norra bantorget utgjordes av tomtmark tillhörande kvarteren Svanden, Riddaren och Pilen (figur 3).



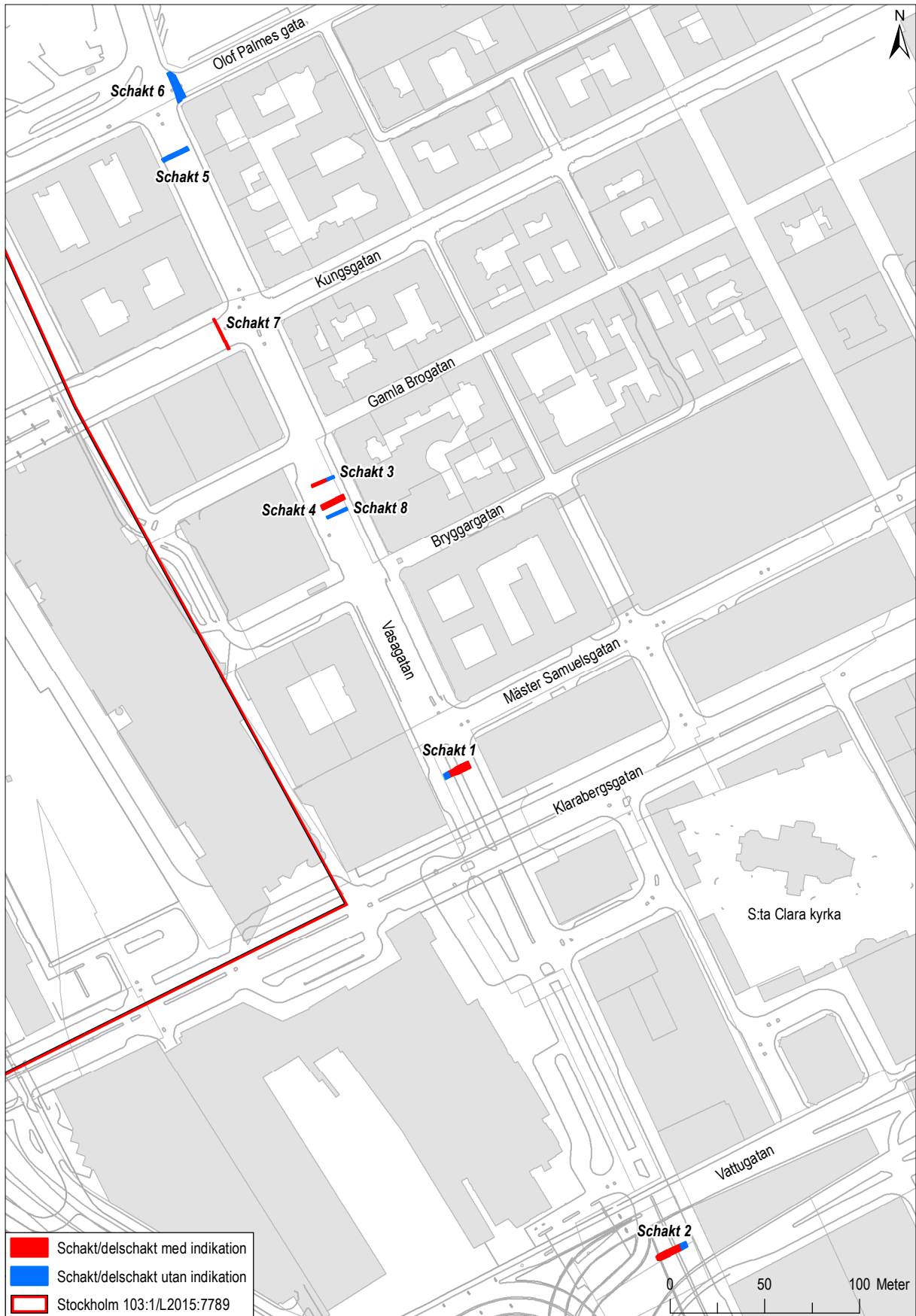
**Figur 3.** Undersökningsområdet markerat på 1733 års karta. Kvarteret Svanden är nr 37, Riddaren är nr 40 och Pilen är nr 46. Skala 1:10 000.

Vasagatan tillkom först i samband med anläggandet av Stockholms centralstation 1885 men längs delar av dess sträckning hade en gata löpt som haft namnen Clara Strand gata och Meisters gränd (Stahre 2005) (figur 4).

Vid tidigare undersökningar i de södra delarna av Vasagatan har en stor mängd vrak påträffats (Hasselmo 1981; Wändesjö 2013). Vidare har även en del av en kajkonstruktion påträffats i den södra delen av Vasagatan i höjd med Vattugatan (SR 449) (figur 2). I den mellersta och norra delen av Vasagatan har däremot endast utfyllnadsmassor påträffats. Tidigare undersökningar i dessa områden har även visat på att berggrunden ligger så grunt som en meter under dagens gatunivå.



**Figur 4.** Undersökningsområdet markerat på 1885 års karta, skala 1:10 000.



**Figur 5.** Samtliga schakt/delschakt med och utan indikation, det vill säga om schakten innehöll lämningar som räknas som fornlämning. Mot bakgrund av underlagskarta från Stockholms kommun, skala 1:3 000.

## GENOMFÖRANDE

Sammanlagt övervakades schaktningsarbeten inom åtta schakt, varav sex korsade Vasagatan och de övriga två korsade Olof Palmes gata respektive Kungsgatan (figur 5). Eftersom samtliga schakt korsade trafikerade gator kunde dessa inte tas upp som ett sammanhållet schakt utan delades upp i två till tre delar (delschakt) vilka gavs nummer i en tusenserie som motsvarande dess schaktnummer (delschakt inom schakt 1 kallades 1001–1003). Schakten togs skiktvis upp med grävmaskin till ett djup av mellan 0,9 meter och 1,85 meter.

Samtliga påträffade lämningar undersöktes och dokumenterades. Vid dokumentationen fotograferades lämningarna, mättes in med en nätverks RTK-GPS och beskrevs i text. Till sist ritades även schaktväggar som innehöll lämningar. Fynd av keramik, djurben, kritpipor, glaskärl och metallföremål samlades in i samtliga lager.

## RESULTAT

I fyra av de åtta schakten påträffades lämningar av antikvariskt intresse, det vill säga om schakten innehöll lämningar som räknas som fornlämning. Lämningar påträffades i ytterligare två av schakten men dessa ansågs vara från tiden efter 1850 och var

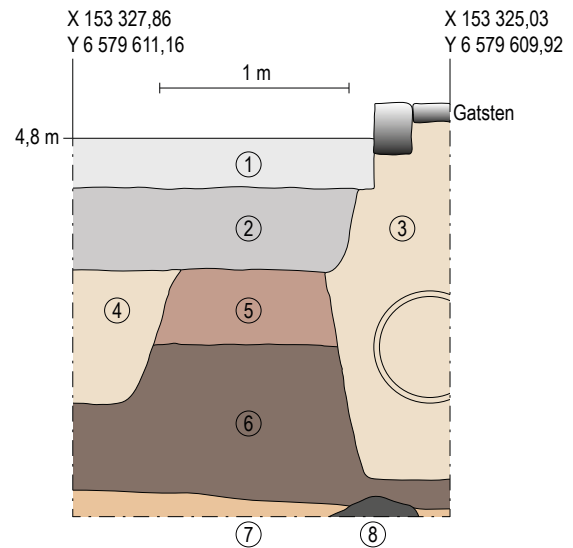
därmed inte av antikvariskt intresse. Av dessa lämningar kan dock en murad avloppsledning från sent 1800-tal nämnas som löpte längs Olof Palmes gata (figur 6). Nedan följer beskrivningar av de schakt som innehöll lämningar av antikvariskt intresse.



**Figur 6.** Murad avloppsledning i sten (kontext 601) från sent 1800-tal som påträffades i schakt 6. Foto från nordost.

# Schakt 1

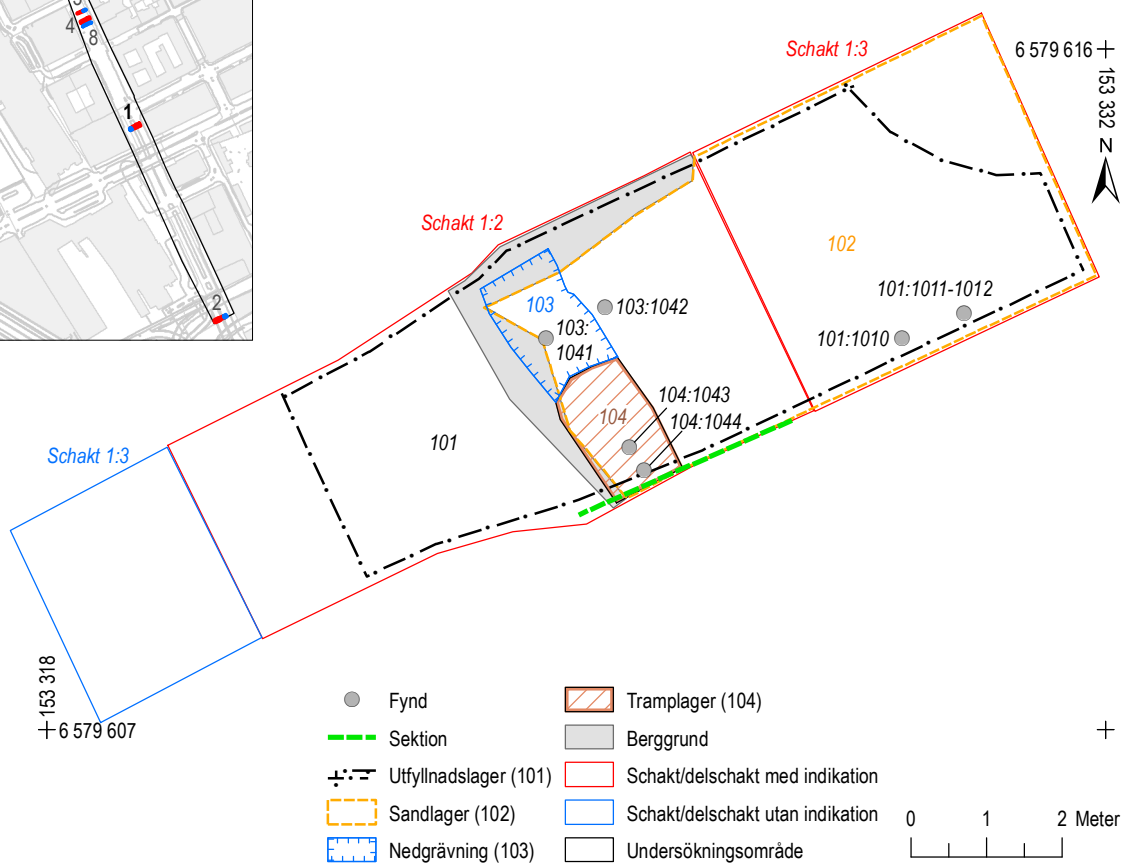
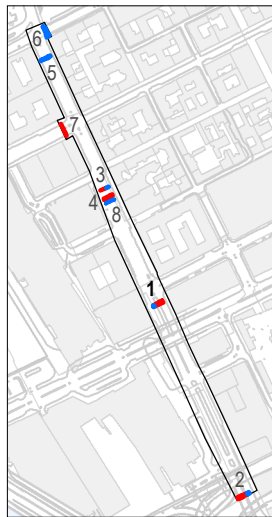
Schakt 1 togs upp över den mellersta delen av Vasagatan strax söder om Mäster Samuelsgatan (figur 7). I schaktets botten påträffades ett avsatt sandlager samt berggrund på en nivå av tre meter över dagens havsnivå (figur 8). Övan denna nivå påträffades ett tjockt utfyllnadslager (101) som innehöll fynd från 1600- och 1700-talet. Övanpå utfyllnadslagret påträffades ett tramlager (104) med fynd från sent 1700-tal och en nedgrävning som var fylld med större stenar vilken troligen utgjort en del av ett fundament (103).



- |                               |                         |
|-------------------------------|-------------------------|
| ① Asfalt                      | ⑤ Tramlager (104)       |
| ② Bärlager                    | ⑥ Utfyllnadslager (101) |
| ③ Störning med ledningsschakt | ⑦ Sandlager (102)       |
| ④ Störning                    | ⑧ Berggrund             |

Figur 8. Sektion schakt 1, skala 1:40.

## ÖVERSIKT SCHAKT OCH UNDERSÖKNINGSOMRÅDE

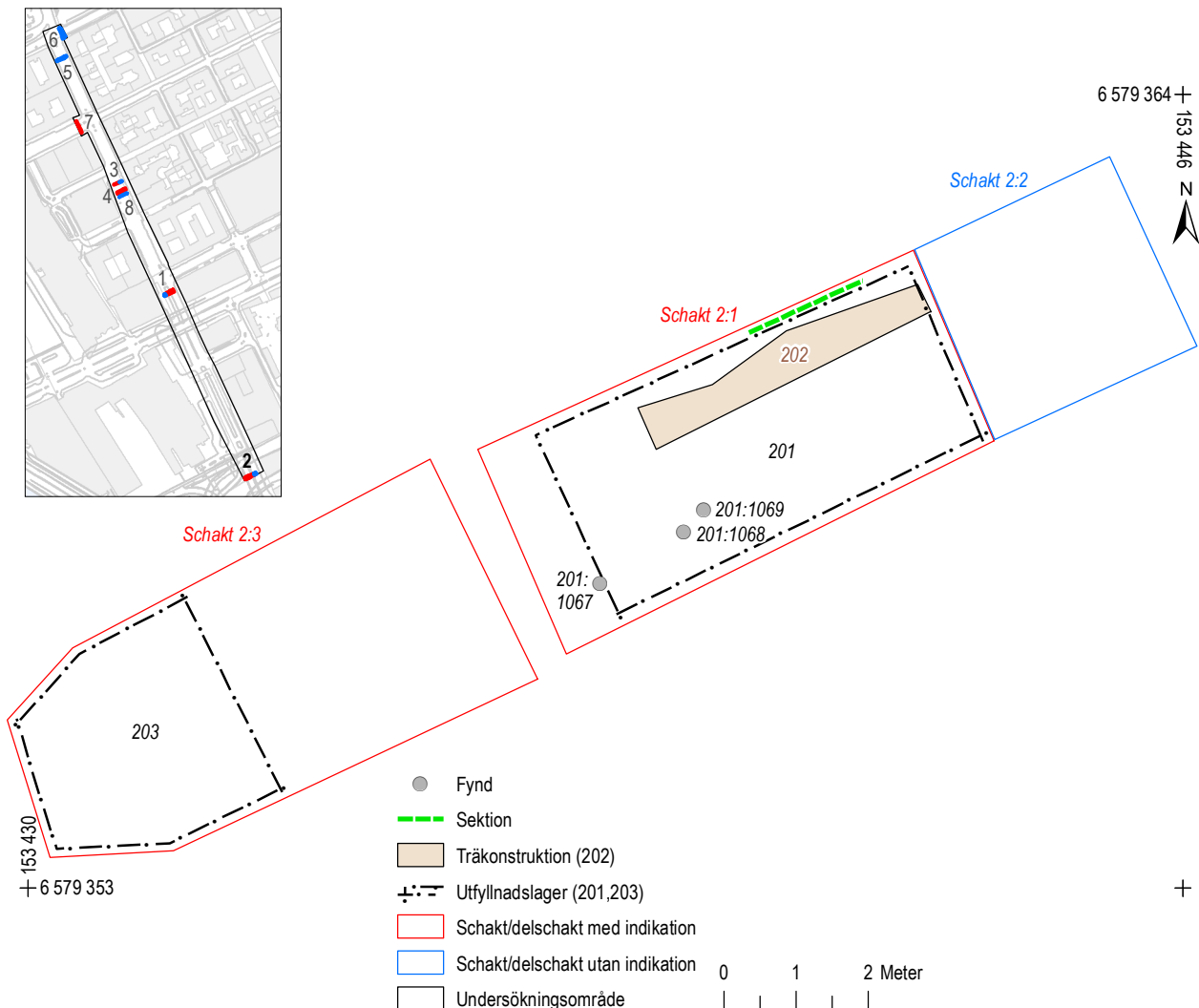


Figur 7. Anläggningar och fynd i schakt 1, skala 1:100. Översikt med schakt och undersökningsområdet, skala 1:10 000.

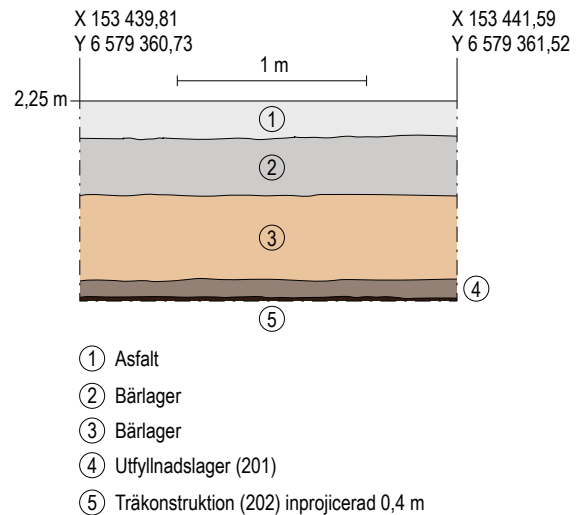
## Schakt 2

Schakt 2 togs upp över den södra delen av Vasagatan strax söder om Vattugatan (figur 9). I schaktet påträffades två utfyllnadslager (201, 202) som överlagrade en träkonstruktion (203). Utfyllnadslagren utgör med största sannolikhet spåren efter de utfyllnadsarbeten som utfördes i området under andra halvan av 1800-talet för att skapa det som idag är Tegelbacken (figur 10). Träkonstruktionen bestod av en liggande stock samt en stående påle och har troligen utgjort del av en kajkonstruktion från 1700-talet.

### ÖVERSIKT SCHAKT OCH UNDERSÖKNINGSOMRÅDE



Figur 9. Anläggningar och fynd i schakt 2, skala 1:100. Översikt med schakt och undersökningsområdet, skala 1:10 000.

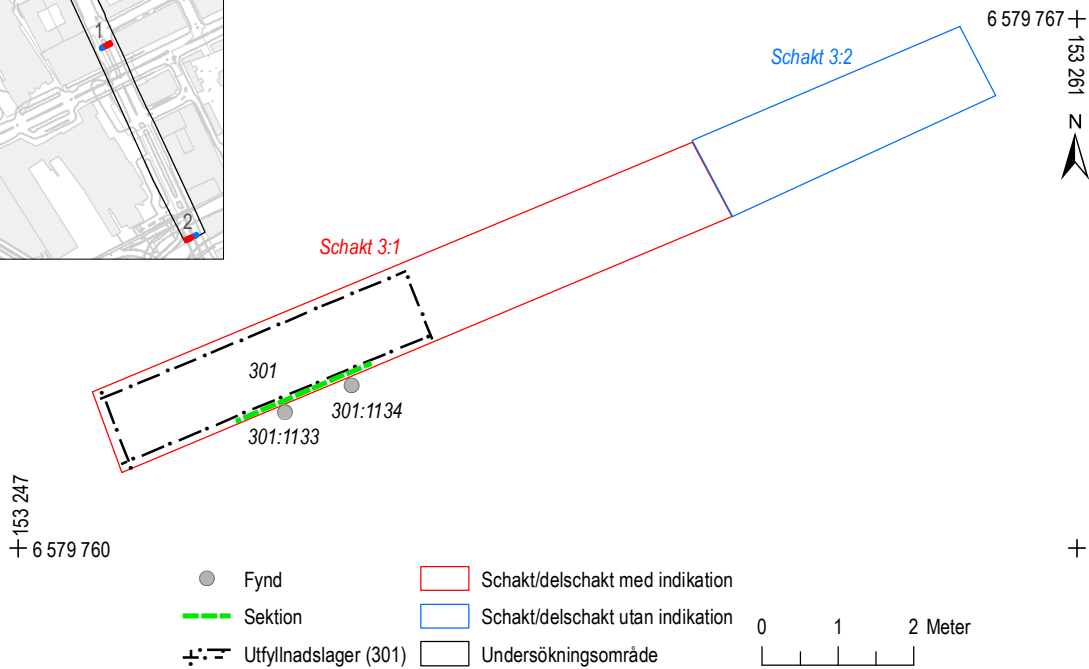
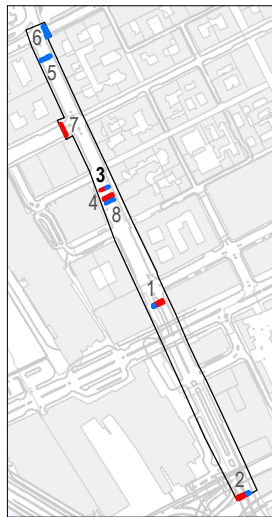


Figur 10. Sektion schakt 2, skala 1:40.

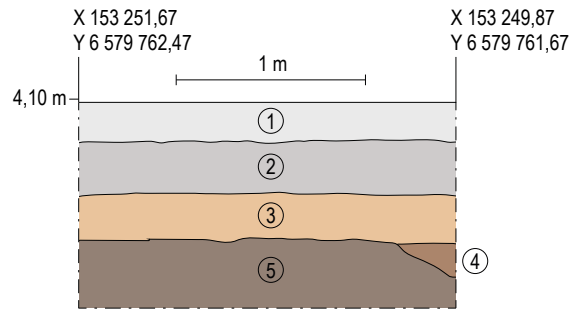
## Schakt 3

Schakt 3 togs upp över den mellersta delen av Vasagatan mellan Gamla Brogatan och Bryggargatan (figur 11). I schaktets botten påträffades den övre delen av ett utfyllnadslager, alternativt ett tramplager (301), vilket innehöll fynd från 1700- och 1800-talet (figur 12).

### ÖVERSIKT SCHAKT OCH UNDERSÖKNINGSOMRÅDE



**Figur 11.** Anläggningar och fynd i schakt 3, skala 1:100. Översikt med schakt och undersökningsområdet, skala 1:10 000.



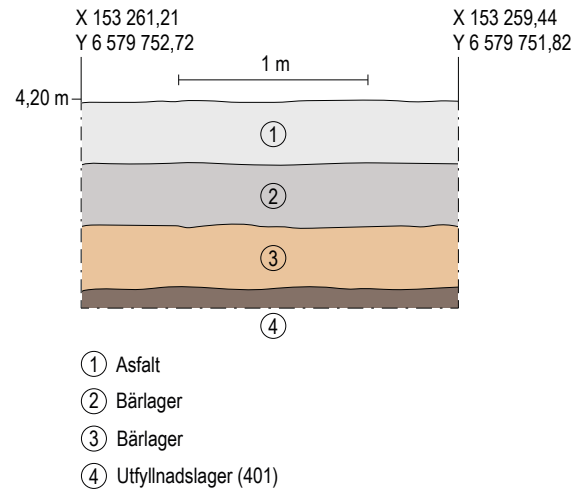
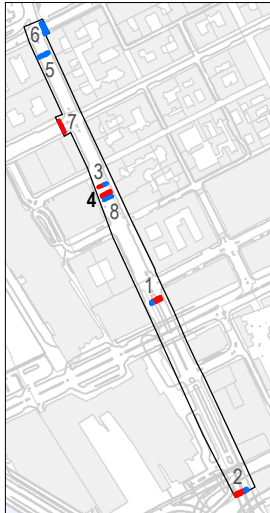
- ① Asfalt
- ② Bärlager
- ③ Bärlager
- ④ Störning
- ⑤ Utfyllnadslager (301)

**Figur 12.** Sektion schakt 3, skala 1:40.

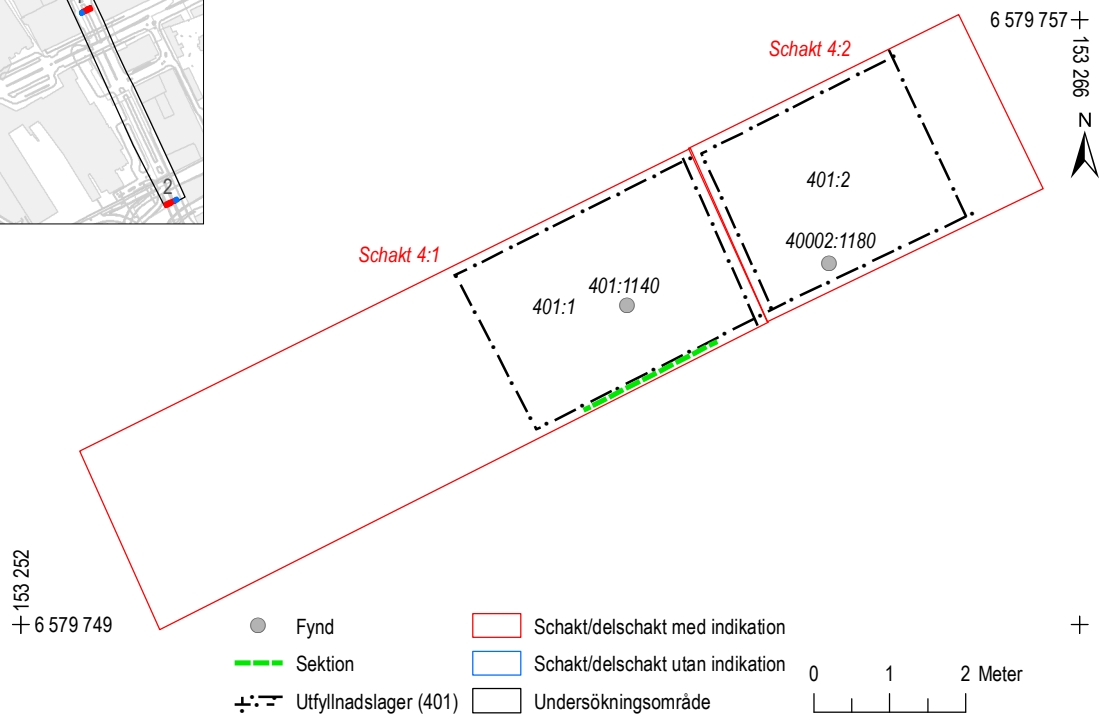
## Schakt 4

Schakt 3 togs upp över den mellersta delen av Vasagatan mellan Gamla Brogatan och Bryggargatan (figur 13). I schaktets botten påträffades övre delen av ett utfyllnadslager (401), vilket innehöll fynd från 1600- och 1700-talet (figur 14).

### ÖVERSIKT SCHAKT OCH UNDERSÖKNINGSOMRÅDE



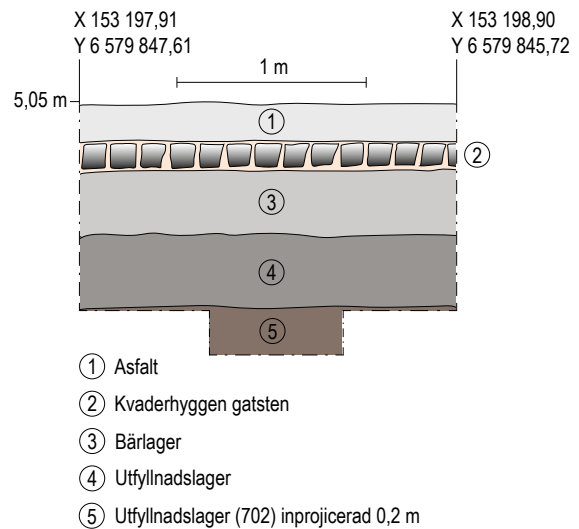
Figur 14. Sektion schakt 4, skala 1:40.



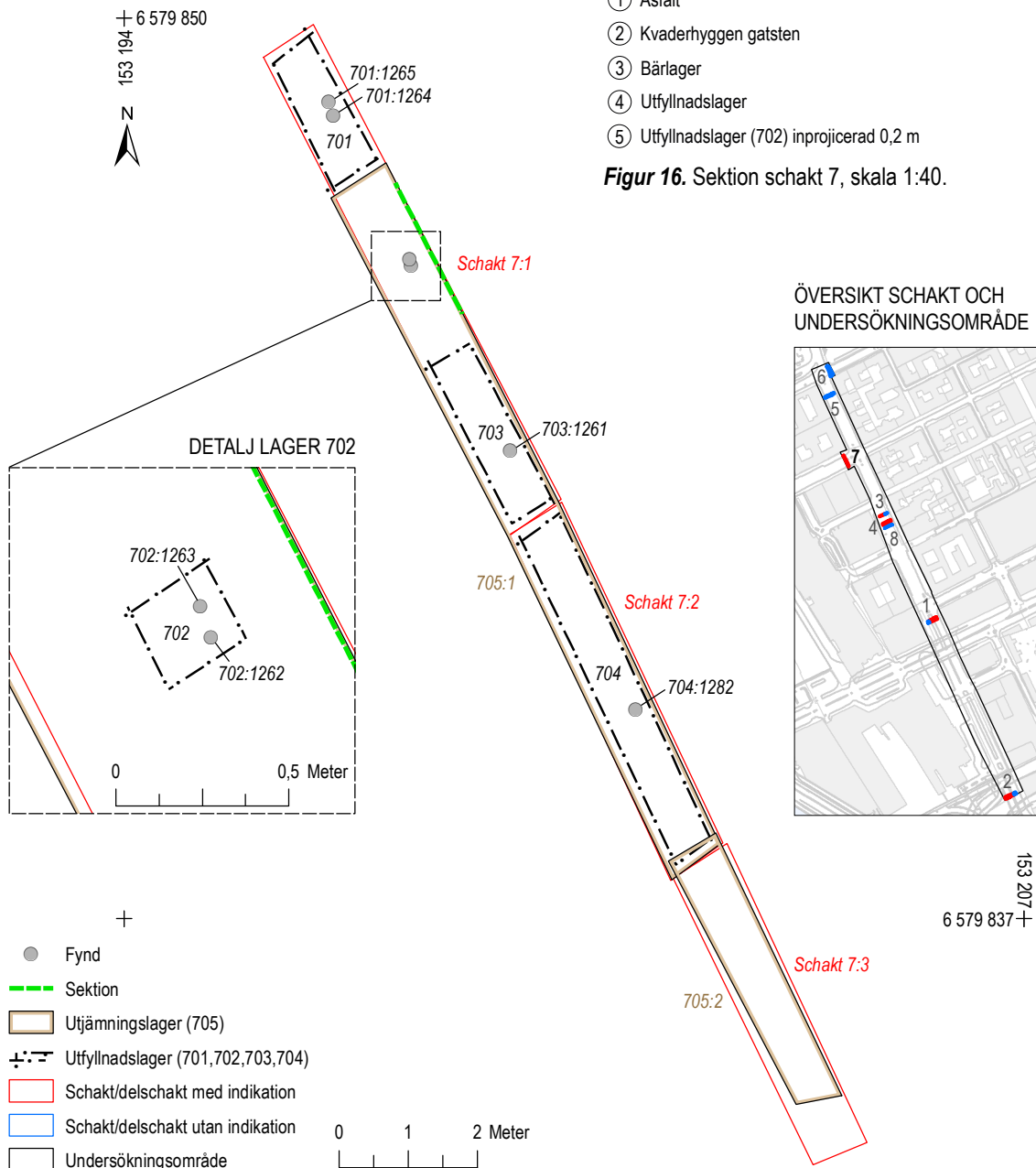
Figur 13. Anläggningar och fynd i schakt 4, skala 1:100. Översikt med schakt och undersökningsområdet, skala 1:10 000.

## Schakt 7

Schakt 7 togs upp över Kungsgatan direkt väster om dess korsning med Vasagatan (figur 15). I schaktets botten påträffades ett utfyllnadslager alternativt raseringslager (702). Ovanpå utfyllnadslagret påträffades fynd från 1600–1800-talet uppblandat med modernt material (figur 16).



**Figur 16.** Sektion schakt 7, skala 1:40.



**Figur 15.** Anläggningar och fynd i schakt 7, skala 1:100. Detalj med lager 702, skala 1:20. Översikt med schakt och undersökningsområdet, skala 1:10 000.

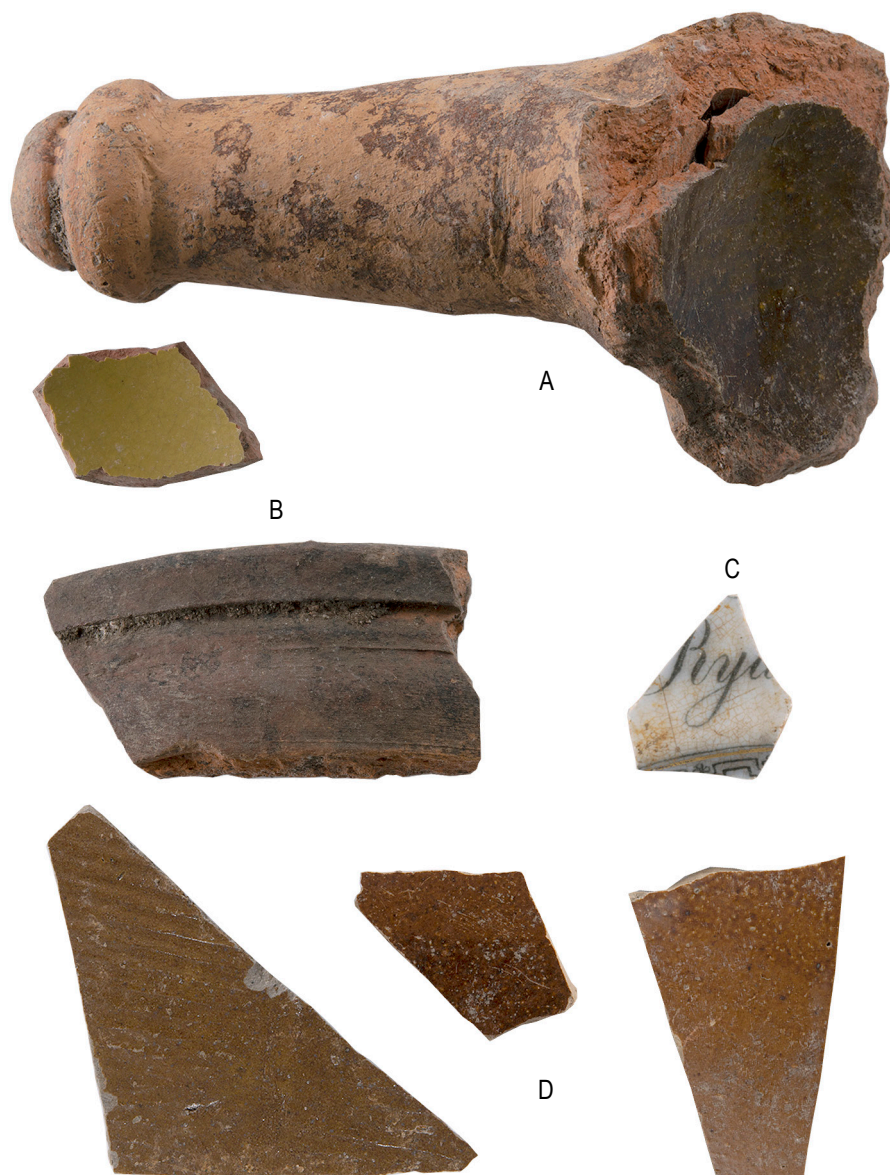


## FYND

Fynden från undersökningen utgjordes främst av keramik men även av glas, kritpipor, metall och djurben påträffades.

I den södra delen av Vasagatan påträffades en mindre mängd fynd som daterades till 1600-talet fram

till 1800-talet, vilket stämmer överens med den relativt sena utfyllnaden av området kring Tegelbacken. Den påträffade keramik utgjordes av yngre rödgods, stengods från Seltzer och flintgods. Vidare påträffades även svartglaserat taktegel från 1600-talet samt kakel från 1700-talet (figur 17).



**Figur 17.** Urval av fynd av keramik från södra delen av Vasagatan, skala 1:1.

A. Handtag till trefotsgröta i yngre rödgods (fnr 201:1068:1),

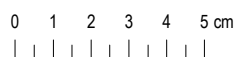
B. Två skärvor från skålar i yngre rödgods (fnr 201:1068:1),

C. Skärva från tallrik i flintgods från Hotell Rydberg, 1857–1914 (fnr 201:1068:3),

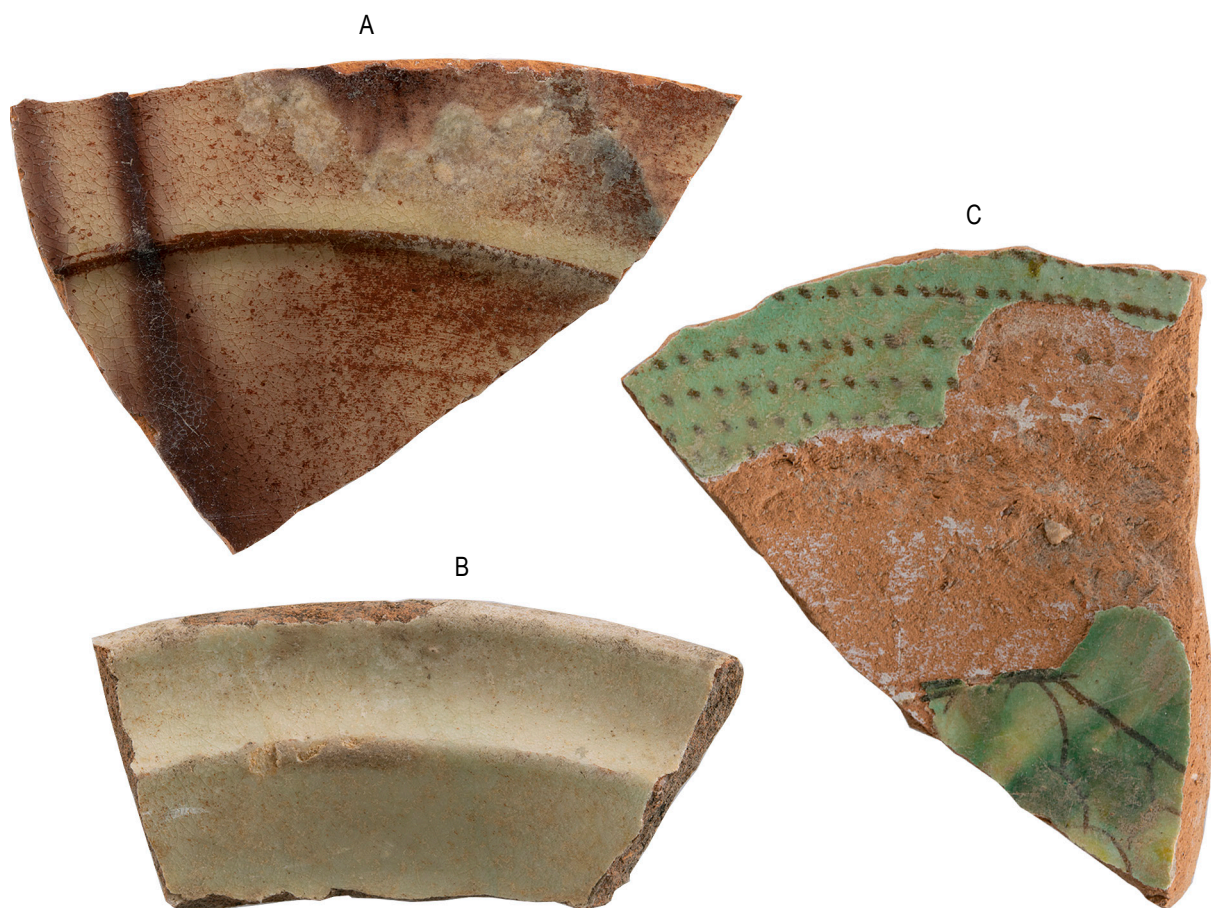
D. Tre skärvor från flaskor i seltzergods, sent 1700-tal till 1900-tal (fnr 201:1068:2).



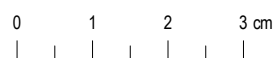
I den mellersta delen av Vasagatan påträffades den största delen av fyndmaterialet vilket till stor del hade att göra med att hela kulturlagret undersöktes i schakt 1. Fynden daterades till 1600-talet fram till 1800-talet och kommer från utfyllnader samt tomtmark. Den påträffade keramiken utgjordes av yngre rödgods, fajans, nederländsk majolika, kinesiskt porslin, yngre vitgods, stengods från både Westerwald och Seltzer samt flintgods. Vidare påträffades kakel från både 1600- och 1700-talet (figur 18–20).



**Figur 18.** Ett fat i yngre rödgods (fnr 101:1012:2) från mellersta delen av Vasagatan, skala 1:2.



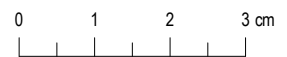
**Figur 19.** Tre fat av yngre rödgods från mellersta delen av Vasagatan, skala 1:1. A. Fnr 101:1012:5, B. Fnr 101:1012:4, C. Fnr 101:1012:3.

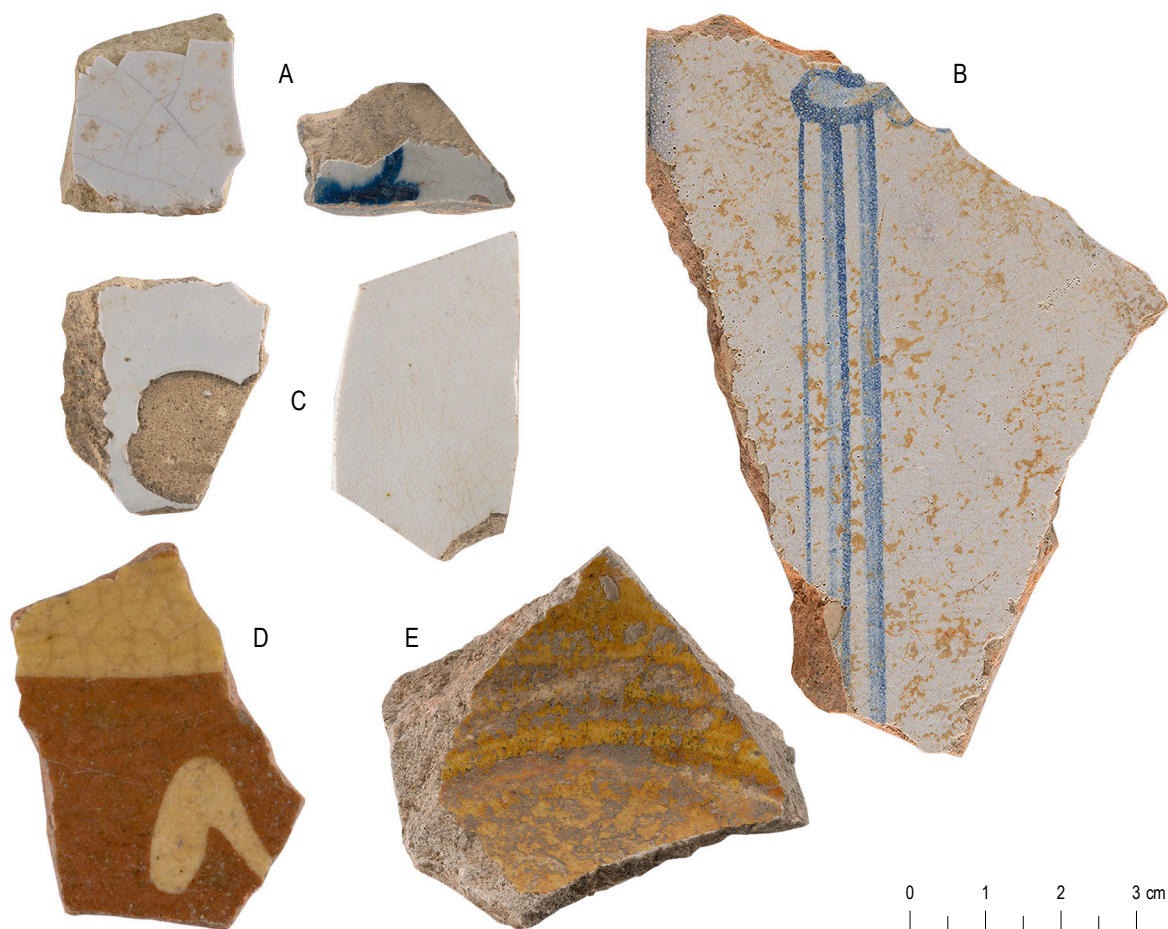




**Figur 20.** Urval av fynd av keramik från mellersta delen av Vasagatan, skala 1:1.

- A. Skärva från krus i westerwaldgods, 1600-tal till tidigt 1700-tal (fnr 101:1012:14),  
 B. Två skärvor till skålar i kinesiskt porslin (Qian Long), 1736–1795 (fnr 101:1012:12),  
 C. Fyra skärvor från fat i fajans, 1600-tal till 1700-tal (fnr 101:1012:6),  
 D. Skärva från skål i yngre vitgods, 1625–1725 (fnr 101:1012:13),  
 E. Två skärvor från en sugkopp i nederländsk majolika, 1600-tal (fnr 101:1012:11).





**Figur 21.** Urval av fynd av keramik från norra delen av Vasagatan, skala 1:1.

- A. Två skärvor från tallriker i fajans, 1700-tal (fnr 703:1261:2),  
 B. Bemålat kakel, 1700-tal (fnr 701:1265:5), C. Två skärvor från tallriker i flintgods, sent 1700 till 1900-tal (fnr 701:1265:3),  
 D. Skärva från tallrik i yngre rödgods (fnr 701:1265:1), E. Skärva från flaska i yngre vitgods, 1625–1725 (fnr 701:1265:2).

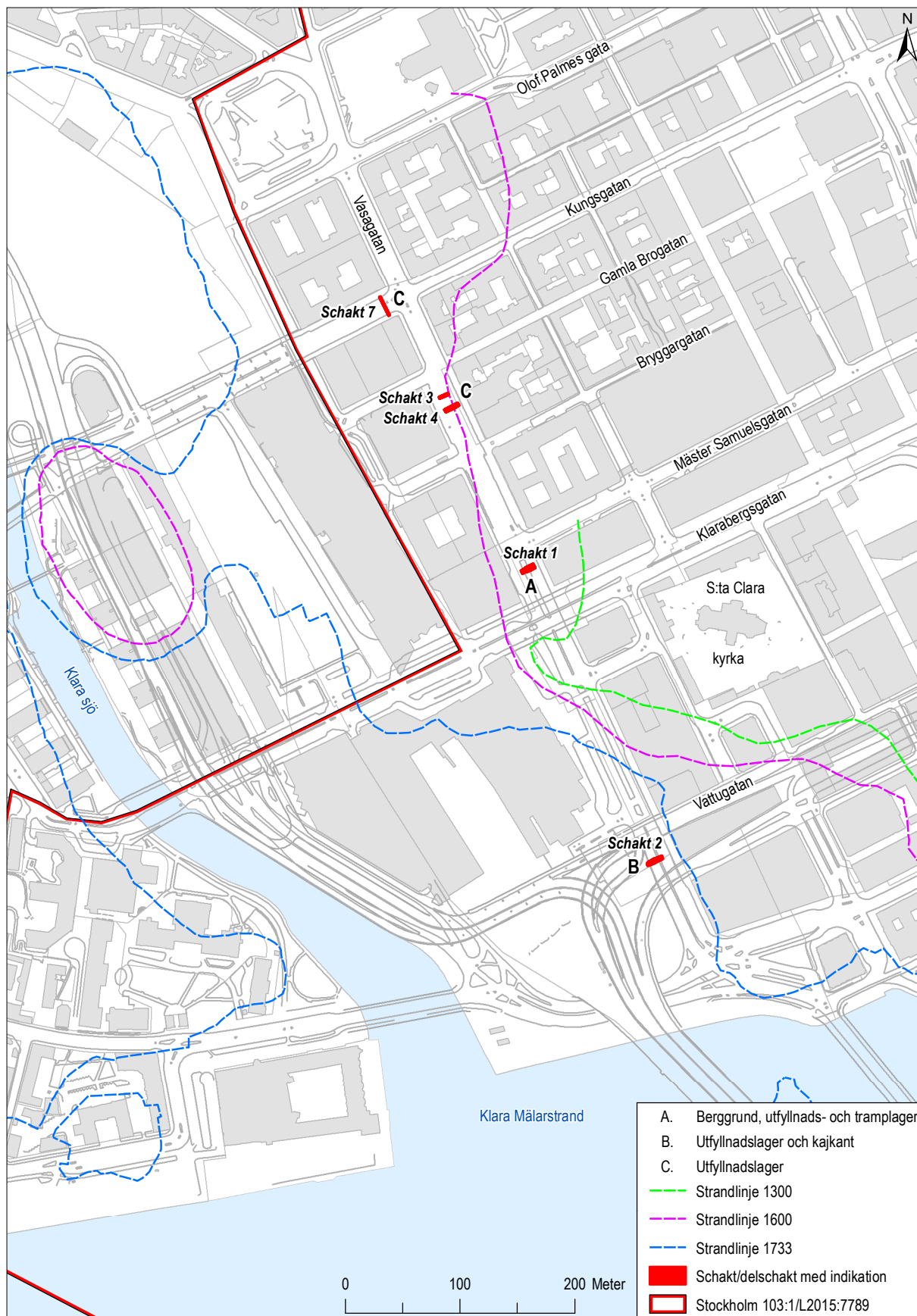
I den norra delen av Vasagatan påträffades en mindre mängd fynd som daterades till 1600- fram till 1800-talet vilka troligen härrör från tomtmark. Den

påträffade keramiken utgjordes av yngre rödgods, fajans, yngre vitgods, porslin och flintgods. Vidare påträffades även kakel från 1700-talet (figur 21).

## ARKEOLOGISK UTVÄRDERING

Den arkeologiska undersökningen visade på förekomsten av fickor av lämningar längs hela Vasagatan. I Vasagatans södra del påträffades lämningar efter utfyllnader samt en kajkant från 1700-talet. I Vasagatans mellersta del påträffades både utfyllnader och tomtmark. Vidare påträffades även berggrund på en nivå av en meter över havet vilket borde tala för att området varit fast mark redan innan utfyllnadsarbetena längs Klara sjös strand under 1600-talet. I Vasagatans norra del påträffades utfyllnader inom vad som måste ha varit tomtmark (figur 22).

Gällande fynden från undersökningen utgör dessa till sist även spåren av konsumtion och därmed möjligen också på de ekonomiska förhållandena i den västra delen av Norrmalm under tiden efter stadsregleringen på 1600-talet fram till slutet av 1700-talet. Där sopor från en välbeställd borgarklass framträder i materialet.



**Figur 22.** Schakt/delschakt med indikation, tolkade lämningstyper (A–C) och ungefärliga strandlinjer för 1300-, 1600- och 1700-talets början (Hasselmo 1981; Johansson & Århem 2002). Mot bakgrund av underlagskarta från Stockholms kommun, skala 1:5 000.

## REFERENSER

---

### Litteratur

HASSELMO, M. 1981. *Stockholm, Medeltidsstaden 17*. Stockholm: Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museum.

JOHANSSON, M. & ÅRHEM, B. 2002. Staden på vatten, historia och arkeologi kring hamnar och stränder. *Upptaget, arkeologi i Stockholm inför 2000-talet*. Hallerdt, B. (RED). Stockholm: Samfundet S:t Erik.

STAHRE, N. 2005. *Stockholms gatunamn*. Stockholm.

WÄNDESJÖ, J. 2013. *Citybanan, Station City, Stockholms stad, Norrmalm, RAÄ 103, arkeologisk förundersökning 2009, SR 1174*. Stockholm: Stockholms Stadsmuseum.

### Historiska kartor

STOCKHOLMS STAD 1733  
Stockholms stad, Stockholm  
Lantmäteristyrelsens arkiv: A99-1:67  
Generalkarta 1733

Lantmätare: P. Tillaeus

STOCKHOLMS STAD 1885  
Stockholms stad, Stockholm  
<https://stockholmskallan.stockholm.se/post/8975>

Karta öfver Stockholm 1885

Lantmätare: A. R. Lundgren

### Arkiv

Digitala fornminnesregistret/FMIS  
Riksantikvarieämbetet  
<http://www.fmis.raa.se>

Stadsarkeologiskt register/SR-registret  
Stadsmuseet, Stockholms stad  
<https://stadsarkeologisktregister.stockholm.se/>

## ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

---

|                              |   |
|------------------------------|---|
| Arkeologikonsults projektnr: | 3198  |
| Länsstyrelsens dnr:          | 431-19758-2018  |
| Länsstyrelsens beslutsdatum: | 2018-05-18  |
| Uppdragsnr i Fornreg:        | 201800844   |
| Uppdragsgivare:              | Ellevio AB  |
| Län:                         | Stockholms län  |
| Socken och kommun:           | Stockholms stad   |
| Platser:                     | Vasagatan, Olof Palmes gata, Kungsgatan   |
| Fornlämning, FMIS:           | Stockholm 103:1   |
| Fornlämning, KMR:            | L2015:7789  |
| Typ av undersökning:         | Arkeologisk undersökning  |
| Utförandetid:                | 2018-05-15 till 2018-08-09 (20 fältarbetsdagar)                                 |
| Koordinatsystem:             | SWEREF 1800   |
| Höjdsystem:                  | RH2000  |
| Projektledare:               | Johan Klange  |
| Rapportansvarig:             | Johan Klange  |
| Fältpersonal:                | Johan Klange, Mikael Berteau,<br>Peter Sillén, Fredrik Lundström                |
| Fyndfotografering:           | Ida Söderström  |
| Digitalisering av sektioner: | Ida Söderström  |
| Planer och layout:           | Ida Söderström  |
| Kvalitetssäkring:            | Marta Lindeberg   |
| Kritpipsanalys:              | Arne Åkerhagen  |
| Fynd:                        | Sparade fynd förvaras hos Arkeologikonsult<br>i väntan på fyndfördelningsbeslut |

Fornminnesregistret (FMIS) stängs ner 1 januari 2019 och ersätts av Kulturmiljöregistret (KMR).

## BILAGA 1. SCHAKTBESKRIVNING

| Schakt-nr | Storlek (m) | Schakt-djup (m) | Kulturlager från djup (m) | Kulturlager tjocklek (m) | Beskrivning   | Kontexter                        |
|-----------|-------------|-----------------|---------------------------|--------------------------|---|----------------------------------|
| 1:1       | 4,1 x 3,7   | 1,80            | 1,60                      | 0,20                     | Schakt med indikation upptaget i ONO/MSV riktning över Vasagatan i höjd med nr 26, schaktet utgjorde del 1 av 3 för den aktuella övergången (1A). Lämningar påträffades från 1,6 meters djup vilka fortsatte norr respektive söder om schaktet samt även under schaktdjupet.  | 101, 102                         |
| 1:2       | 7,8 x 3,7   | 1,85            | 0,70                      | 1,00                     | Schakt med indikation upptaget i ONO/MSV riktning över Vasagatan i höjd med nr 26, schaktet utgjorde del 2 av 3 för den aktuella övergången (1B). Lämningar påträffades från 0,7 meters djup vilka fortsatte norr respektive söder om schaktet. Berg i dagen påträffades i botten av de centrala delarna av schaktet. | 101, 102, 103, 104, 10001, 10002 |
| 1:3       | 2,4 x 3,2   | 1,00            | -                         | -                        | Schakt utan indikation upptaget i ONO/MSV riktning över Vasagatan i höjd med nr 26, schaktet utgjorde del 3 av 3 för den aktuella övergången (1C).  | 10002                            |
| 2:1       | 6,6 x 2,9   | 1,05            | 0,95                      | 0,10                     | Schakt med indikation upptaget i ONO/MSV riktning över Vasagatan i höjd med nr 8, schaktet utgjorde del 1 av 3 för den aktuella övergången (2A).  | 201, 202, 20001                  |
| 2:2       | 3,0 x 2,9   | 1,05            | 0,95                      | 0,10                     | Schakt med indikation upptaget i ONO/MSV riktning över Vasagatan i höjd med nr 8, schaktet utgjorde del 2 av 3 för den aktuella övergången (2B).  | 203, 20001                       |
| 2:3       | 7,0 x 3,2   | 1,15            | -                         | -                        | Schakt utan indikation upptaget i ONO/MSV riktning över Vasagatan i höjd med nr 8, schaktet utgjorde del 3 av 3 för den aktuella övergången (2C).   | -                                |
| 3:1       | 8,7 x 1,1   | 1,10            | 0,75                      | 0,35                     | Schakt med indikation upptaget i ONO/MSV riktning över Vasagatan i höjd med nr 40, schaktet utgjorde del 1 av 2 för den aktuella övergången (3A).   | 301                              |
| 3:2       | 3,8 x 1,1   | 0,90            | -                         | -                        | Schakt utan indikation upptaget i ONO/MSV riktning över Vasagatan i höjd med nr 40, schaktet utgjorde del 2 av 2 för den aktuella övergången (3B).  | 30001                            |
| 4:1       | 9,0 x 2,6   | 1,10            | 1,00                      | 0,10                     | Schakt med indikation upptaget i ONO/MSV riktning över Vasagatan i höjd med nr 38, schaktet utgjorde del 1 av 2 för den aktuella övergången (4A).   | 401, 40001                       |
| 4:2       | 4,0 x 2,6   | 1,20            | 1,10                      | 0,10                     | Schakt med indikation upptaget i ONO/MSV riktning över Vasagatan i höjd med nr 38, schaktet utgjorde del 2 av 2 för den aktuella övergången (4B).   | 401, 40002                       |
| 5:1       | 4,0 x 2,0   | 1,10            | 0,95                      | 0,15                     | Schakt utan indikation upptaget i ONO/MSV riktning över Vasagatan i höjd med nr 52, schaktet utgjorde del 1 av 3 för den aktuella övergången (5A).  | 501                              |
| 5:2       | 7,0 x 2,0   | 1,10            | 0,95                      | 0,15                     | Schakt utan indikation upptaget i ONO/MSV riktning över Vasagatan i höjd med nr 52, schaktet utgjorde del 2 av 3 för den aktuella övergången (5B).  | 501                              |
| 5:3       | 3,8 x 2,0   | 0,70-1,10       | -                         | -                        | Schakt utan indikation upptaget i ONO/MSV riktning över Vasagatan i höjd med nr 52, schaktet utgjorde del 3 av 3 för den aktuella övergången (5C).  | -                                |
| 6:1       | 13,7 x 2,9  | 1,00            | -                         | -                        | Schakt utan indikation upptaget i NNV/SSO riktning över Olof Palmes gata höjd med nr 27, schaktet utgjorde del 1 av 3 för den aktuella övergången (6A).   | 601, 60002, 60004                |
| 6:2       | 12,5 x 1,3  | 1,00            | -                         | -                        | Schakt utan indikation upptaget i NNV/SSO riktning över Olof Palmes gata höjd med nr 27, schaktet utgjorde del 2 av 3 för den aktuella övergången (6B).   | 60003                            |
| 6:3       | 2,7 x 2,7   | 1,00            | -                         | -                        | Schakt utan indikation upptaget i NNV/SSO riktning över Olof Palmes gata i höjd med nr 27, schaktet utgjorde del 3 av 3 för den aktuella övergången (6C).   | -                                |



## Bilaga 1. Schaktbeskrivning, forts.

| Schakt-<br>nr | Storlek<br>(m) | Schakt-<br>djup (m) | Kulturlager<br>från djup (m) | Kulturlager<br>tjocklek (m) | Beskrivning  | Kontexter          |
|---------------|----------------|---------------------|------------------------------|-----------------------------|--|--------------------|
| 7:1           | 7,8 x 0,9      | 1,10                | 0,75                         | 0,35                        | Schakt med indikation upptaget i NNV/SSO riktning över Kungsgatan i höjd med nr 63, schaktet utgjorde del 1 av 3 för den aktuella övergången (7A). | 701, 702, 703, 705 |
| 7:2           | 5,5 x 0,9      | 1,10                | 0,65                         | 0,45                        | Schakt med indikation upptaget i NNV/SSO riktning över Kungsgatan i höjd med nr 63, schaktet utgjorde del 2 av 3 för den aktuella övergången (7B). | 704, 705           |
| 7:3           | 4,7 x 0,9      | 1,10                | 0,60                         | 0,50                        | Schakt med indikation upptaget i NNV/SSO riktning över Kungsgatan i höjd med nr 63, schaktet utgjorde del 3 av 3 för den aktuella övergången (7C). | 705                |
| 8:1           | 5,9 x 1,1      | 1,10                | -                            | -                           | Schakt utan indikation upptaget i ONO/VSV riktning över Vasagatan i höjd med nr 38, schaktet utgjorde del 1 av 2 för den aktuella övergången (8A). | -                  |
| 8:2           | 5,5 x 1,1      | 1,10                | -                            | -                           | Schakt utan indikation upptaget i ONO/VSV riktning över Vasagatan i höjd med nr 38, schaktet utgjorde del 2 av 2 för den aktuella övergången (8B). | -                  |

## BILAGA 2. KONTEXTBESKRIVNING

| Kontext-nr | Typ          | Storlek (m)  | Höjd/djup/tjocklek (m) | Beskrivning   |
|------------|--------------|--------------|------------------------|---|
| 101        | Lager        | 10,57 x 3,72 | 0,2–0,7                | Utfyllnadslager bestående av mörk gråbrun siltig sand innehållande kol, tegel och trä samt fynd av djurben, ostronskal, glas, kritpipor, rödgods, fajans, porslin och stengods. Utfyllnadslagret låg ovanpå lager 102 och fortsatte norr och söder om schaktet.   |
| 102        | Lager        | 7,21 x 3,72  | 0,15                   | Sandlager bestående av spräcklig gulgrå sand. Endast sonderingar gjordes genom lagret vilka visade på att det under dess östra del fanns mörkare sandlager vilka skulle kunna vara vattenavsatta och under dess västra del fanns berg i dagen. Lagret fortsatte norr och söder om schaktet.                     |
| 103        | Nedgrävning  | 1,66 x 1,13  | 0,4                    | Nedgrävning för möjligt fundament i sten med vertikala sidor och plan botten. Fyllningen bestod av 0,2 till 0,4 m stora stenar, mörkbrun siltig sand samt tegel. Nedgrävningen skar lager 104 och fortsatte norr om schaktet och var i sig störd av ledningsschakt i dess östra och västra del.                 |
| 104        | Lager        | 1,75 x 1,12  | 0,3                    | Odlingslager bestående av mörkbrun humös siltig sand innehållande fynd av glas, kritpipor, rödgods och flintgods. Odlingslagret låg ovanpå lager 101 och fortsatte söder om schaktet  |
| 201        | Lager        | 5,88 x 2,92  | 0,1                    | Utfyllnadslager bestående av mörkbrun sand innehållande, sten, tegel, träkol och mindre mängder kalkbruk samt fynd av yngre rödgods, butäljglas, kritpipor och Holländskt gultegel. Lagret grävdes ej i botten.   |
| 202        | Konstruktion | 4,28 x 0,10  | -                      | Träkonstruktion bestående av en Ö/V löpande stock samt en stående påle i konstruktionens östra del. Konstruktionen påträffades under lager 201 och utgör troligen en del av en brygga från 1700-talet eller början av 1800-talet. Konstruktionen påträffades i schaktbotten och undersöktes därför inte vidare. |
| 203        | Lager        | 3,27 x 3,14  | 0,1                    | Utfyllnadslager bestående av mörkbrun sand innehållande mindre mängder tegel. Lagret är troligen samma som lager 201. Lagret grävdes ej i botten.   |
| 301        | Lager        | 4,55 x 1,14  | 0,35                   | Utfyllnadslager alternativt odlingslager bestående av mörkbrun fet siltig lera innehållande mindre mängder tegel samt fynd av yngre rödgods, flintgods, porslin, glas, och järn. Lagret grävdes ej i botten.  |
| 401        | Lager        | 6,64 x 2,52  | 0,1                    | Utfyllnadslager bestående av gråbrun sand innehållande småsten och tegelkross samt fynd av yngre rödgods. Lagret grävdes ej i botten.   |
| 501        | Lager        | 3,21 x 1,65  | 0,15                   | Utfyllnadslager bestående av hårt packad grå grusig sand innehållande småsten och tegelkross samt fynd av en porslinsskärva. Lagret har möjligen tillkommit vid anläggandet av Vasagatan. Lagret grävdes ej i botten.   |
| 601        | Konstruktion | 2,79 x 1,62  | 0,4                    | Avloppsledning i murad sandsten, sent 1800-tal.   |
| 701        | Lager        | 2,22 x 0,92  | 0,35                   | Utfyllnadslager bestående av mörkt brungrå siltig lera innehållande mindre mängder kol och tegelkross samt fynd av keramik, glas, gjutjärnsrör samt äldre elkablar. Lagret har troligen tillkommit vid anläggandet av Vasagatan.  |
| 702        | Lager        | 0,30 x 0,29  | 0,25                   | Raseringslager bestående av brungrå sand innehållande betydande mängder kalkbruk, tegel och småsten. Lagret påträffades under lager 705. Lagret grävdes ej i botten.  |
| 703        | Lager        | 2,77 x 0,89  | 0,15–0,25              | Utfyllnadslager bestående av brungrå lerig sand innehållande tegelkross och kol. Lagret är troligen samma som lager 704 och överlagrade lager 705.  |
| 704        | Lager        | 5,38 x 0,90  | 0,3–0,4                | Utfyllnadslager bestående av brungrå lerig sand innehållande tegelkross, småsten och kol samt fynd av keramik, järn och kritpipor. Lagret är troligen samma som lager 703 och påträffades under lager 701.  |
| 705        | Lager        | 14,89 x 0,85 | 0,3                    | Utjämningslager bestående av grå lera. Lagret påträffades under lager 703 och 704.  |
| 10001      | Störning     | 3,61 x 2,87  | -                      | Större ledningsschakt.  |
| 10002      | Störning     | 2,81 x 1,48  | -                      | Ledningsschakt.   |
| 20001      | Störning     | 5,10 x 3,25  | -                      | Större ledningsschakt.  |
| 20002      | Störning     | 3,04 x 2,84  | -                      | Större ledningsschakt.  |
| 30001      | Störning     | 3,68 x 1,01  | -                      | Ledningsschakt.   |
| 40001      | Störning     | 5,47 x 2,53  | -                      | Större ledningsschakt.  |
| 40002      | Störning     | 2,52 x 0,93  | -                      | Ledningsschakt.   |
| 60002      | Störning     | 8,53 x 0,64  | -                      | Ledningsschakt.   |
| 60003      | Störning     | 7,37 x 0,80  | -                      | Ledningsschakt.   |
| 60004      | Störning     | 4,99 x 0,62  | -                      | Ledningsschakt.   |

## BILAGA 3. FYNDTABELL

| Fynd-nr     | Objekt     | Material | Subklass                    | Vikt (g) | Kommentar   | Sparat/kasserat |
|-------------|------------|----------|-----------------------------|----------|---|-----------------|
| 101:1010:1  | Djurben    | Ben      | Nöt, får/get, gris, fiskben | 1663     | Mat- och slaktavfall  | Kasserat        |
| 101:1010:2  | Djurben    | Ben      | Nöt                         | 97       | Sågat, hanteverksavfall   | Sparat          |
| 101:1011:1  | Pipa       | Lera     | Kritpipa                    | 173      | Skافت   | Kasserat        |
| 101:1011:2  | Pipa       | Lera     | Kritpipa                    | 73       | Kritpipor med dekor, skافت och huvuden, se <i>Kritpipsrapport</i> bilaga 4. | Sparat          |
| 101:1011:3  | Spik       | Järn     | Spik                        | 211      | Tre hela spikar   | Kasserat        |
| 101:1011:4  | Kärl       | Glas     | Flaska                      | 877      | Flaskor, vinflaskor   | Kasserat        |
| 101:1012:1  | Kärl       | Keramik  | Yngre rödgods               | 2573     | Fat, skålar, trefotsgritor  | Sparat          |
| 101:1012:2  | Kärl       | Keramik  | Yngre rödgods               | 262      | Fat   | Sparat          |
| 101:1012:3  | Kärl       | Keramik  | Yngre rödgods               | 123      | Fat   | Sparat          |
| 101:1012:4  | Kärl       | Keramik  | Yngre rödgods               | 124      | Fat   | Sparat          |
| 101:1012:5  | Kärl       | Keramik  | Yngre rödgods               | 179      | Fat   | Sparat          |
| 101:1012:6  | Kärl       | Keramik  | Fajans                      | 416      | Fat, koppar, 1600-tal till 1700-tal   | Sparat          |
| 101:1012:7  | Kärl       | Keramik  | Fajans                      | 70       | Fat, rörstrand, 1750 till 1760-talet  | Sparat          |
| 101:1012:8  | Kärl       | Keramik  | Fajans                      | 96       | Fat, rörstrand, mitten av 1700-talet, målarsignatur                         | Sparat          |
| 101:1012:9  | Kärl       | Keramik  | Fajans                      | 148      | Fat, rörstrand, mitten av 1700-talet, målarsignatur                         | Sparat          |
| 101:1012:10 | Kärl       | Keramik  | Fajans                      | 20       | Fat, 1700-tal   | Sparat          |
| 101:1012:11 | Kärl       | Keramik  | Majolika                    | 33       | Supkopp, nederländsk majolika, 1600-tal                                     | Sparat          |
| 101:1012:12 | Kärl       | Keramik  | Kinesiskt porslin           | 31       | Koppar och fat, Qianlong, 1736–1795   | Sparat          |
| 101:1012:13 | Kärl       | Keramik  | Yngre vitgods               | 30       | Fat, flaska, 1625–1725  | Sparat          |
| 101:1012:14 | Kärl       | Keramik  | Stengods, Westerwald        | 105      | Krus  | Sparat          |
| 101:1012:15 | Kärl       | Keramik  | Stengods, Seltzer           | 33       | Flaskglas   | Sparat          |
| 101:1012:16 | Kakel      | Keramik  | Kakel                       | 50       | Svart reliefkakel 1600-tal, vitt kakel 1700-tal                             | Kasserat        |
| 103:1041:1  | Pipa       | Lera     | Kritpipa                    | 42       | Skافت, huvuden  | Kasserat        |
| 103:1041:2  | Kärl       | Glas     | Flaska                      | 86       | Flaskglas   | Kasserat        |
| 103:1041:3  | Spik       | Järn     | Spik                        | 35       | Två hela spikar   | Kasserat        |
| 103:1042:1  | Djurben    | Ben      | Nöt                         | 442      | Mat- och slaktavfall  | Kasserat        |
| 103:1042:2  | Ostronskal | Skal     | Ostronskal                  | 3        | Matavfall   | Kasserat        |
| 104:1043:1  | Pipa       | Lera     | Kritpipa                    | 19       | Skافت   | Kasserat        |
| 104:1043:2  | Kärl       | Glas     | Flaska                      | 293      | Flaskor   | Kasserat        |
| 104:1044:1  | Kärl       | Keramik  | Yngre rödgods               | 1147     | Fat, skålar, trefotsgritor  | Sparat          |
| 104:1044:2  | Kärl       | Keramik  | Fajans                      | 33       | Fat, koppar, 1700-tal   | Sparat          |
| 104:1044:3  | Kärl       | Keramik  | Majolika                    | 11       | Fat, nederländsk majolika, 1600-tal   | Sparat          |
| 104:1044:4  | Kärl       | Keramik  | Kinesiskt porslin           | 62       | Koppar och fat, Qianlong, 1736–1795   | Sparat          |

### Bilaga 3. Fyndtabell, forts.

| Fynd-nr    | Objekt       | Material | Subklass          | Vikt (g) | Kommentar   | Sparat/kasserat |
|------------|--------------|----------|-------------------|----------|---|-----------------|
| 201:1067:1 | Pipa         | Lera     | Kritpipa          | 18       | Skaft   | Kasserat        |
| 201:1068:1 | Kärl         | Keramik  | Yngre rödgods     | 152      | Skålar, trefotsgryta  | Sparat          |
| 201:1068:2 | Kärl         | Keramik  | Stengods, Seltzer | 79       | Flaskglas, sent 1700-tal till 1900-tal  | Sparat          |
| 201:1068:3 | Kärl         | Keramik  | Flintgods         | 46       | Fat, 1800-tal, en skärva från Hotell Rydberg (1857–1914)  | Sparat          |
| 201:1068:4 | Kakel        | Keramik  | Kakel             | 396      | Svartglacerad takpanna 1600-tal, vitt reliefkakel 1700-tal, vitt kakel 1700-tal, grönt kakel 1700-tal | Kasserat        |
| 201:1069:1 | Kärl         | Glas     | Flaska            | 345      | Butelj  | Kasserat        |
| 301:1133:1 | Kärl         | Keramik  | Yngre rödgods     | 30       | Skålar  | Sparat          |
| 301:1133:2 | Kärl         | Keramik  | Fajans            | 10       | Fat, 1700-tal   | Sparat          |
| 301:1133:3 | Kärl         | Keramik  | Kinesiskt porslin | 174      | Kopp, skål, Qianlong, 1736–1795   | Sparat          |
| 301:1133:4 | Kärl         | Keramik  | Flintgods         | 44       | Fat, 1800-tal   | Sparat          |
| 301:1134:1 | Kärl         | Glas     | Flaska            | 4        | Flaska  | Kasserat        |
| 301:1134:2 | Spik         | Järn     | Spik              | 12       | En hel spik   | Kasserat        |
| 401:1140:1 | Kärl         | Keramik  | Yngre rödgods     | 143      | Skålar, trefotsgryta  | Sparat          |
| 401:1140:2 | Kärl         | Keramik  | Fajans            | 4        | Fat   | Sparat          |
| 401:1140:3 | Kärl         | Keramik  | Kinesiskt porslin | 13       | Skål, Qianlong, 1736–1795   | Sparat          |
| 401:1140:4 | Kärl         | Keramik  | Yngre vitgods     | 3        | Skål  | Sparat          |
| 401:1180:1 | Kärl         | Keramik  | Yngre rödgods     | 140      | Trefotsgrytor   | Sparat          |
| 501:1197:1 | Kärl         | Keramik  | Porslin           | 4        | Kopp  | Sparat          |
| 701:1264:1 | Kärl         | Glas     | Flaska            | 24       | Flaskor   | Kasserat        |
| 701:1265:1 | Kärl         | Keramik  | Yngre rödgods     | 82       | Skålar  | Sparat          |
| 701:1265:2 | Kärl         | Keramik  | Yngre vitgods     | 25       | Skål, 1625–1725   | Sparat          |
| 701:1265:3 | Kärl         | Keramik  | Flintgods         | 39       | Fat, 1800-tal   | Sparat          |
| 701:1265:4 | Kakel        | Keramik  | Kakel             | 100      | Kakel, obestämt   | Kasserat        |
| 701:1265:5 | Kakel        | Keramik  | Kakel             | 49       | Vitt kakel med blått motiv, 1700-tal  | Sparat          |
| 702:1262:1 | Obest.       | Cu-leg   | Obest             | 141      | Kopparsmältor   | Kasserat        |
| 702:1263:1 | Fönster-glas | Glas     | Fönsterglas       | 7,2      | Fönsterglas   | Kasserat        |
| 703:1261:1 | Kärl         | Keramik  | Yngre rödgods     | 45       | Skål  | Sparat          |
| 703:1261:2 | Kärl         | Keramik  | Fajans            | 11       | Fat, 1700-tal   | Sparat          |
| 703:1261:3 | Kakel        | Keramik  | Kakel             | 66       | Vitt kakel  | Kasserat        |
| 704:1282:1 | Pipa         | Lera     | Kritpipa          | 3        | Skaft   | Kasserat        |
| 704:1282:2 | Spik         | Järn     | Spik              | 135      | En hel stor spik  | Kasserat        |

## BILAGA 4. KRITPIPSANALYS

ARNE ÅKERHAGEN

### Fynd-nr 101:1011:2A

Holländsk odekorerad pipa med klackmärke krönt ”SH”. Troligen en exportpipa tillverkad av Steven verksam i Gouda 1730–1750.

Mått: 46,8x21,3x17,7. N12,9. D8,8. R2,1.



### Fynd-nr 101:1011:2C

Holländsk odekorerad pipa med trasig klack. Troligen samma som 101:1002A.

Mått: 47,6x21x17. N12,8. R2,4.



### Fynd-nr 101:1011:2B

Holländsk pipa med klackmärke ”3 Ruter”. Trolig tillverkare Cornelis Bouman, verksam i Gouda 1700–1715.

Mått: 41,6x20,5x17,5. N10,2. R2,1.



### Fynd-nr 101:1011:2D

Fragment av holländsk pipa med klackmärke ”Kardinalshatt”, saknar skråmärke. Tillverkad av Pieter Olijkan verksam i Gouda 1716–1730.

Mått: N12,8. D8,8. R2,2.



**Fynd-nr 101:1011:2E**

Fragment av svensk riksvapenpipa. Medio 1700-talet.



**Fynd-nr 101:1011:2G**

Skaftbit av holländsk Jonapipa från 1630–1640.

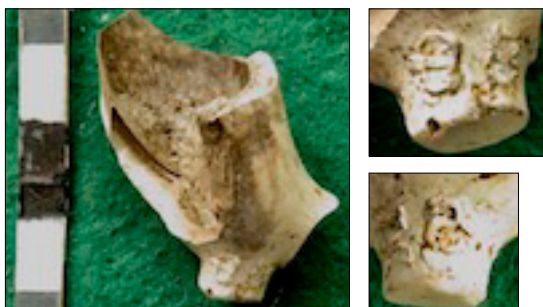
Mått: D 9,8. R3.



**Fynd-nr 101:1011:2F**

Fragment av engelsk pipa med klackmärke krönt  
”W/M”. Tillverkare William Manby, verksam i  
London 1720–1750.

Mått: N14,6. R1,9.



**Fynd-nr 101:1011:2G**

Odaterbara fragment.







Rapporter från Arkeologikonsult 2018:3198